

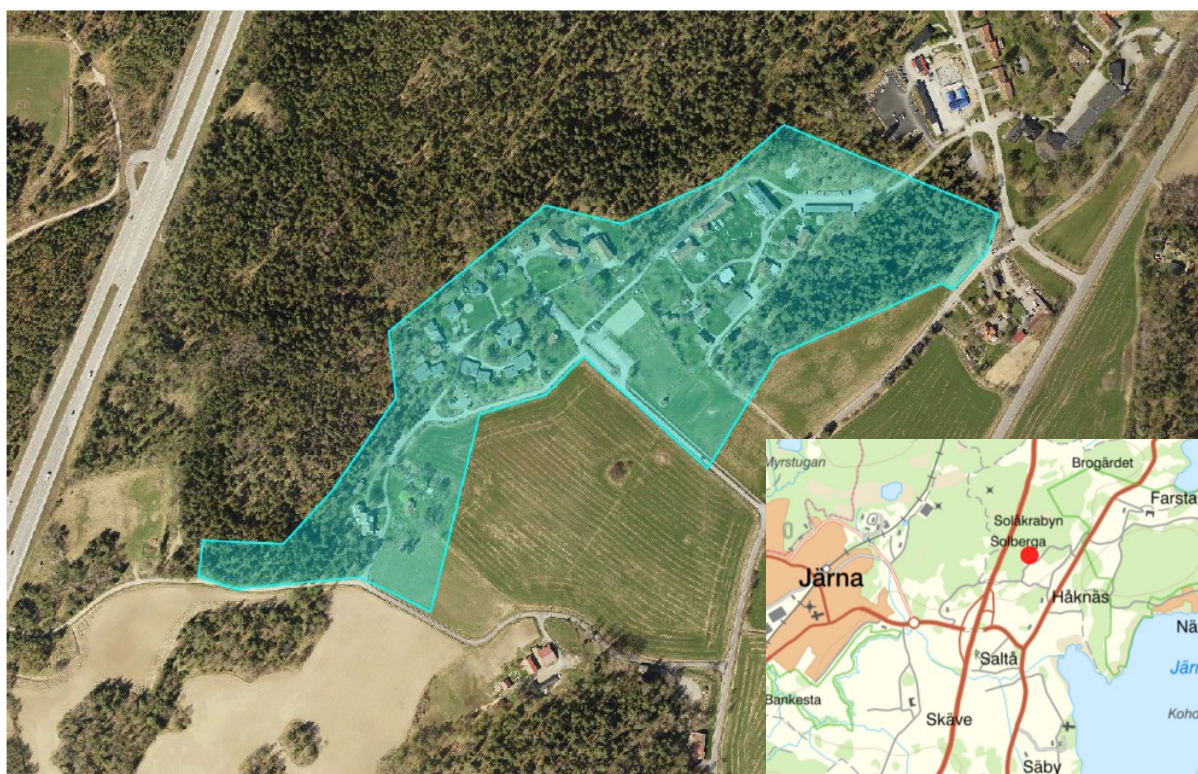
PM Naturmiljö, Detaljplaneområde Håknäs 7:1, 12:1

Carolina Hillerdal Ljungqvist, Kommunekolog, Miljökontoret

2022-04-10

Beskrivning av området

Detaljplaneområdet sträcker sig längs befintlig bebyggelse i Solberga by. Området omfattas till största delen av en byggnadsplan och planansökan gäller en utvidgning av det planlagda området. Två fastigheter som omfattas av byggnadsplanen, Håknäs 12:6 och Håknäs 12:7, är inte utbyggda och utgörs idag av skogsmark. I de östra delarna är naturmarken idag planlagd som natur.

Figur 1. Karta som visar detaljplaneområdets utbredning i turkos samt översiktskarta som visar områdets läge ca 2 km öster om Järna tätort.

Naturmarken i området

Detaljplanerområden omfattar ett skogsbyn med barrdominerad skog som sluttar ned mot befintlig bebyggelse och vägar i Solberga by, samt en mindre, barrskogsklädd höjd som ligger mellan Solberga by och åkermark i östra delen av planområdet. Utvidgning planeras även på två delområden på åkermark/ fd åkermark.

Metodik

Fältbesök genomfördes 2022-02-16, 2022-02-22 och 2022-03-01 (pga tidsbrist delades besöket upp i flera besök). Vid andra tillfället fanns lite snö kvar i terrängen. Inventeringen är översiktlig och

omfattar inte inventering av arter utan enbart biotoper. Områden besöktes under vintertid, vilket är utanför ordinarie inventeringssäsong. Gräsmarken har inte besökts i fält då det är utanför inventeringssäsong.

Högt naturvärde: Området har stor betydelse för biologisk mångfald på grund av stor förekomst av naturvärdeselement som gamla träd och/eller död ved eller naturvårdsarter. Biotopen är ovanlig i landskapet.

Medelhögt naturvärde: Områden med flerskiktad skog med en blandning av trädslag och ålder på träd samt inslag av äldre träd eller död ved, men inte i den omfattning som behövs för att området ska uppnå högt naturvärde. Sumpskog eller vattenflöden kan höja naturvärdet.

Visst naturvärde: Områden med yngre skog eller skog med låg variation av ålder och trädslag.

Fältinventeringen har kompletterats med en analys av befintliga kartunderlag för naturvärden, ekologiska spridningssamband samt utdrag av observation av arter från artportalen.

Beskrivning av naturvärden och ekologisk känslighet

Skogen är i huvudsak dominerad av barrträd och gamla tallar förekommer utspritt i hela området. I området finns också ett par mindre sumpskogar med lövträd. Det finns inga tidigare noteringar av naturvärden på platsen, förutom några artfynd av rödlistade arter i artportalen.

Figur 2. Karta naturvärden, översiktlig inventering. Rött = högt naturvärde, Orange = medelhögt naturvärde, grönt = visst naturvärde. Områdena är numrerade med vita siffror. Fastighetsgränser markerade med vita linjer. Vit stjärna markerar ett särskilt skyddsvärt träd, en gammal tall. Gula cirkelar markerar åkermark/fd åkermark där utbyggnad planeras. Område 1, 6, 7 och 8 angränsar eller är delvis inom planområdet.

1. *Högt naturvärde (angränsar till planområdet)*. Området utgörs av toppen av bergsknallen och sammanfaller med fornlämningsområde i form av ett röse. Området har rikligt med gamla tallar med pansarbark och riklig lavpåväxt på träden, framförallt i söder. På flera av de gamla tallarna fanns grynig blåslav, som anses vara en indikator för äldre tallskog (ej signalart enligt skogsstyrelsen men används av flera konsultfirmor och kommuner som "egen" naturvårdsindikator). Fornlämningen är skyddad enligt kulturmiljölagen och lämningens fornlämningsområde (skyddsavstånd) behöver fastställas.
Känslighet för exploatering: Hög. Området bör bevaras.
2. *Visst naturvärde/Lågt naturvärde*. Området är avverkat och trädskiktet är glest med träd som lämnats vid avverkning. Ett visst naturvärde finns ändå i form av enstaka äldre träd, hålträd och död ved. Bevara om möjligt äldre träd vid exploatering.
Känslighet för exploatering: Låg. Området kan eventuellt påverkas av fornlämningsområdet.
3. *Visst naturvärde*. Brynzon mot väg/bebyggelse. Området är delvis påverkat av gallring/urglesning av trädskiktet och består av en trädslagsblandning av tall, gran och lövträd. I norr mellan tomterna och branten finns ett bestånd med hassel och inslag av ek. Inslag av äldre träd, död ved och hålträd finns. I sydöst vid vägskalet finns en mycket gammal, spärrgrenig tall, som bedöms utgöra ett särskilt skyddsvärt träd (markerad med vit stjärna).
Känslighet för exploatering: Viss känslighet. Den stora tallen bör skyddas med ett skyddsavstånd så att rötterna inte tar skada om exploatering görs runtomkring. Lämna kvar andra äldre träd, hålträd och naturmark i den mån det är möjligt.
4. *Medelhögt naturvärde*. Området består av barrskog med relativt stort inslag av äldre tallar. I södra delen rikligt med lavpåväxt på träden.
5. *Visst naturvärde*. Sumpskog, avverkningspåverkad. En mindre sumpskog med avverkat/gallrat trädskikt. Enstaka asper finns kvar. Naturvärdet är kopplat till fuktigheten.
Känslighet för exploatering: Sumpskog/fuktig mark är känsligt för ingrepp och påverkan på hydrologin.
6. *Medelhögt naturvärde*. Lövdominerad sumpskog med rörligt markvatten. Trädskiktet är ungt/medelgammalt.
Känslighet: Sumpskog/fuktig mark är känsligt för ingrepp och påverkan på hydrologin.
7. *Visst naturvärde*. Blandskog i bryn mot bostäder. Inslag av äldre tallar finns. I området finns en anläggning för aktivitet/rekreation, byggd mellan träden. Viss gallring/röjning har glesat ut mellan träden.
Känslighet: Låg
8. *Visst/Medelhögt naturvärde*. Mogen granskog, i norra delen med inslag av enstaka gamla tallar. Granskogen är relativt homogen till ålder och trädslag, vilket drar ned naturvärdet.
Känslighet: Viss känslighet. Om området exploateras bör äldre träd och hålträd sparas i den mån det går.
9. *Medelhögt naturvärde*. Sumpskog gran/al, med rörligt markvatten som rinner av mot område 10. Naturvärdet är kopplat till hydrologi, fuktighet. *Känslighet för exploatering*: Om skogen avverkas försvinner den fuktiga, skuggiga miljön. Risk för påverkan på hydrologin. Området är planlagt som naturmark.
10. *Visst naturvärde*. Blandskog, påverkad av gallring. Vist naturvärde i form av äldre träd och ett hasselbestånd i södra delen. Södra delen är fuktig/blöt lövsumpskog med stort inslag av hassel.
Känslighet: Viss känslighet pga hydrologin. Området är planlagt som naturmark.
11. *Medelhögt naturvärde*: Brynzon mot bebyggelse med stort inslag av äldre tallar, hålträd och död ved. Längs i öster en liten öppen hållmark med gräs- och örtvegetation, som har betydelse för pollinerande insekter. Eventuellt kan vissa floravärden finnas.

Känslighet: Äldre träd, död ved och hålträd har betydelse för biologisk mångfald bla insekter och fåglar. Området ligger i huvudsak inom de två fastigheterna Håknäs 12:6 och 12:7 som redan är planlagda för bostäder och skola. Äldre träd, hålträd och den lilla hållmarken med omgivande torr gräsmark bör om möjligt bevaras vid exploatering.

12. *Visst/Lågt naturvärde:* Öppen grönyta/gräsmark som hålls öppen. Naturvårdselement saknas.

Känslighet för exploatering: låg. Området är planlagt som naturmark.

13. *Medelhögt naturvärde:* Barrdominerad skogshöjd med relativt stort inslag av död ved och äldre träd, främst tall. Längst i väster buskage (slån) och en anlagd pulkabacke med en lyktstolpe.

Känslighet för exploatering: Äldre träd, död ved och hålträd har betydelse för biologisk mångfald bla insekter och fåglar. Området har sannolikt betydelse för lokala spridnings samband för barrskogsarter. Området är planlagt som naturmark. Delar av detta område bör behållas som skogsmark för att bevara lokala ekologiska spridningssamband.

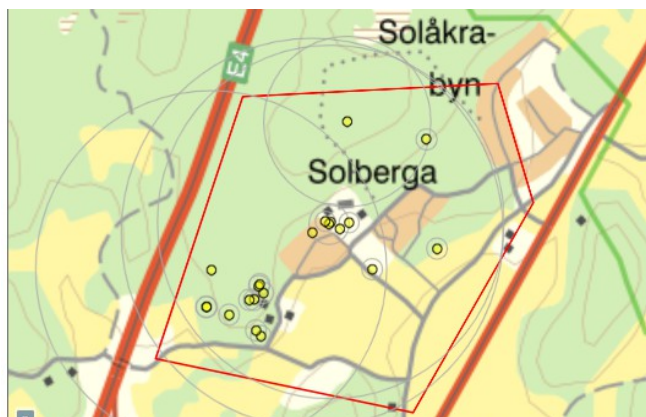
Åkermark/Fd åkermark: Brukningsvärd åkermark är skyddad enligt miljöbalken 3 kap 4 §. En bedömning om jordbruksmarken kan tas i anspråk för utvidning av bebyggelsen behöver göras. Plöjd och gödslad åkermark har lågt naturvärde/låg betydelse för biologisk mångfald. Den västra av de två gula cirkelarna i figur 3 utgörs av aktivt brukad åkermark. Den östra cirkeln söder om befintlig bilparkering, utgörs av tidigare plöjt åkermark som idag sköts som en öppen gräsmark. Då marken tidigare har varit plöjd och troligtvis gödslad är det troligt att naturvärden knutna till gräsmark eller betesmark saknas på platsen. Gräsmarken är utpekad som livsmiljö för pollinerare enligt pollineringsplanen och kan ha en blommande flora.

Ett visst värde kan finnas i åkerrenar och vägrenar om det finns en blommande flora. Vägrenar i området har pekats ut som livsmiljöer för pollinatörer enligt Södertälje kommuns pollineringsplan.

Artfynd rapporterade i artportalen

Vid fältbesöket noterades en rödlistad art, tallticka i område 3, samt grymig blåslav, som används som indikator för äldre tallskog (ej signalart men används av flera konsultfirmor och kommuner som egen naturvårdsart). Tallticka observerades enbart på en död tall. Grymig blåslav noterades på flera tallar uppe på höjden i delområde 1 samt i slödra slutningen i delområde 4.

En sökning i artportalen mellan 2017 och 2022 (5 år) visar också noteringar av 23 fågelarter (varav 4 av dem noterades vid fältbesöket), 5 fjärilsarter och 1 spindel. Fyra av fåglarna är rödlistade, björktrast, entita, grönfink, mindre hackspett och tallbit. Dessa är även fridlysta enligt artskyddsförordningen och flera av arterna är prioriterade arter enligt skogsvårdslagen. Fågelfynden är i huvudsak noterade under vintern 2021-2022 av enskilda privatpersoner. En artskyddsutredning kan behövas för att verifiera artfynden och visa att detaljplaneprojektet inte påverkar de arter negativt.

Figur 3. Karta som visar observationer av arter i detaljplaneområdet och dess närområde, utdrag ur artportalen mars 2022, utdraget visar alla artobservationer inom den rödmarkerade avgränsningen, år 2017-2021.

Rödlistade arter som noterats inom planområdet och dess närhet 2017-2022. Utdrag ur artportalen, mars 2022			
Rödlista /naturvård	Art	Latinskt namn	Observationsdatum
NT Artskyddsförordningen 4 §	Björktrast	<i>Turdus pilaris</i>	2021, dec
NT Artskyddsförordningen 4 § Prioriterad art SKSFS Typisk art (natura 2000)	Entita	<i>Poecile palustris</i>	2022, jan
EN Artskyddsförordningen 4 §	Grönfink	<i>Chloris chloris</i>	2021, flera datum
NT Artskyddsförordningen 4 § Prioriterad art SKSFS Typisk art (natura 2000)	Mindre hackspett	<i>Dryobates minor</i>	2022, jan
VU Artskyddsförordningen 4 § Prioriterad art SKSFS Typisk art (natura 2000)	Tallbit	<i>Pinicola enucleator</i>	2021, dec
NT Signalart	Tallticka	<i>Porodaedalea pini</i>	2022, feb
Naturvårdsart övrigt	Grynig blåslav	<i>Hypogymnia farinacea</i>	2022, feb

Mindre hackspett är rödlistad som nära hotad (NT) och en prioriterad art enligt skogsvårdslagen, typisk art i flera natura 2000- naturtyper, samt skyddad enligt 4 § artskyddsförordningen. Mindre hackspett är framförallt knuten till lövskog och mosaiklandskap med inslag av lövskog och äldre lövträd och behöver murkna träd för att hacka ut bohål. På vintern kan födosök även ske i barrskogsområden (SLU Artfakta). Den kan förflytta sig på vintern men håller sig ofta nära sitt häckningsområde även på vintern (Fågeln.se). Arten har observerats i detaljplaneområdet i januari. Området utgörs framförallt av barrskog men det finns även inslag av lövträd i de mindre sumpskogarna.

Björktrast är rödlistad som nära hotad (NT) och har observerats i december i området. Den är fridlyst enligt 4 § Artskyddsförordningen. Arten är framförallt knuten till öppna och halvöppna marker, parker och trädgårdar. Exploatering i området har sannolikt inte påverkan på arten.

Entita är rödlistad som nära hotad (NT) och har observerats i området i januari. Entitan är rödlistad som nära hotad (NT) och en prioriterad art enligt skogsvårdslagen, typisk art i natura 2000-naturtyp sumpskog, samt skyddad enligt 4 § artskyddsförordningen. Arten är framförallt knuten till ett småbrutet mosaiklandskap och behöver korta avstånd mellan skogsdungar för att sprida sig.

Grönfink är rödlistad som starkt hotad (EN) och fridlyst enligt 4 § Artskyddsförordningen. Arten häckar i skogsbryn och buskmarker. Arten har observerats i detaljplaneområdet vid flera tillfällen.

Tallbit är rödlistad som sårbar (VU), prioriterad art enligt skogsvårdslagen, typisk art i flera natura 2000- naturtyper, samt skyddad enligt 4 § artskyddsförordningen. Tallbiten anses knuten till gammal granskog med inslag av björk och al.

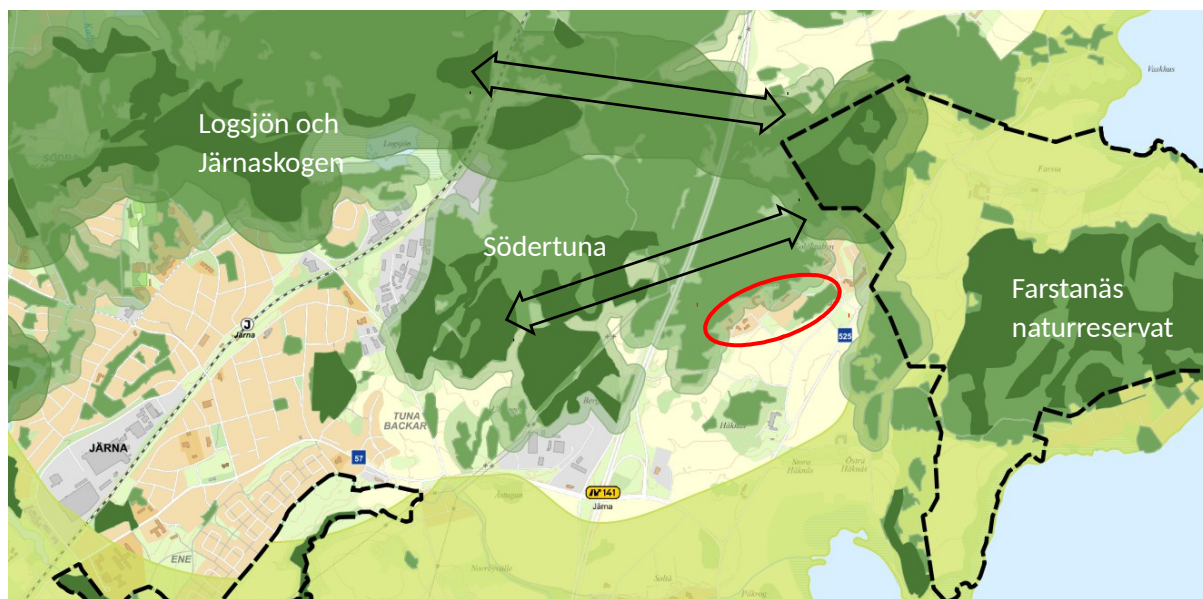
Grön infrastruktur

Skogsmarken i detaljplaneområdet och dess omgivande skogar utgör en länk mellan barrskogsområdet i Farstanäs naturreservat i öster och Södertuna och Logsjöområdet i öster. Eftersom Farstanäs naturreservat till stora delar omges av vatten och avstånden är längre mellan barrskogsområdena i andra riktningar, är området en viktig länk mellan reservatet och barrskogsområdena i väster. Området berörs inte av spridningssamband för ädellövskog. En regional grön kil som följer Moraåns sträckning går längre söderut och berör inte detaljplaneområdet.

Modellering av spridningssamband för barrskogslevande arter visar att området runt detaljplanen utgör livsmiljö för kungsfågel, som inte har så specifika krav på livsmiljöer, men inte för tofsmes, som har större krav på att det ska finnas gammal skog av en viss areal. Spridningssambanden går framförallt norr om detaljplaneområdet mellan Södertunaområdet och Farstanäs naturreservats nordvästra del.

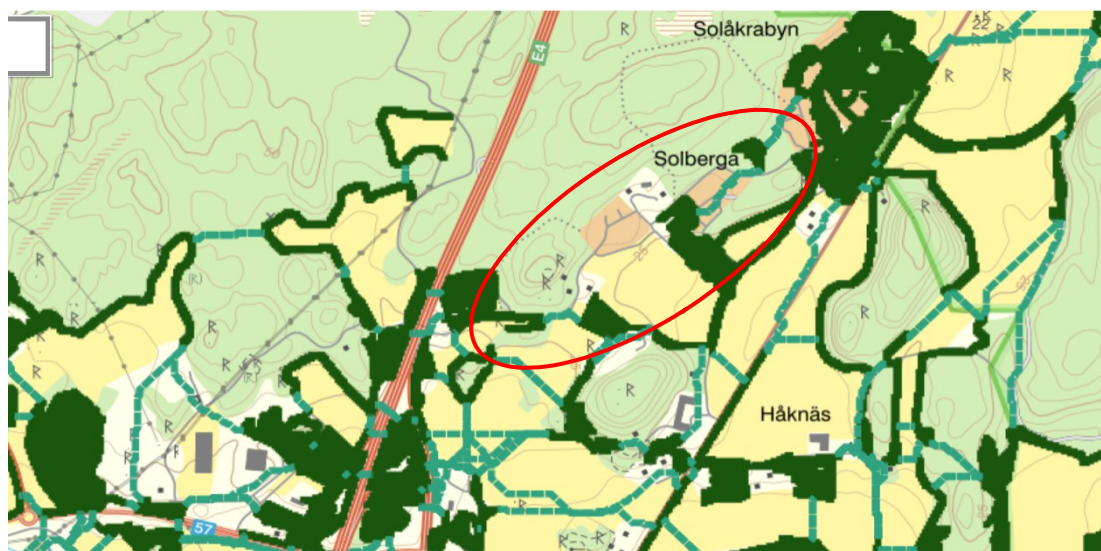
Södertunaområdet, väster om E4, planeras för verksamhetsmark, vilket kan få en negativ påverkan på de ekologiska spridningssambanden i öst-västlig riktning. Skogarna runt detaljplaneområdet kan då öka i betydelse för att få en sammanhängande funktionell grön infrastruktur i öst-västlig riktning.

Detaljplanens påverkan på barrskogsområdet är mycket begränsad, då det är små områden med skogsmark som planeras för exploatering. Det har en viss betydelse för lokala spridningssamband i närområdet, särskilt de delar som har större inslag av äldre träd, död ved och hålträd.

Figur 4. Karta ekologiska spridningssamband för barrskogsmiljöer. Livsmiljöer gammal barrskog (tofsmes) i mörkt grönt och barrskog (kungsågel) i ljusare grönt. I söder regional grön kil i gulgrönt. Planområdets läge är markerat med en röd ring. Naturreservat är markerade med streckad svart linje. Svarta pilar visar på övergripande spridningssamband för barrskogslevande arter. Lantmäteriets översiktskarta i bakgrunden.

Planområdet berörs av livsmiljöer och spridningssamband för pollinerare enligt Södertälje kommuns pollineringsplan. Livsmiljöer är utpekade på gräsmarker (fd åkermark), längs skogsbyrån och vägrenar i anslutning till jordbrukslandskapet. Planområdet berör livsmiljöer och spridningssamband mellan hagmarksmiljöerna norr om Solåkraby och det mosaikartade jordbrukslandskapet med hagmarker norr om Järna trafikplats.

Figur 5. Karta livsmiljöer (mörkgrönt) och spridningssamband (turkos) för pollinerare. Planområdet är markerat med röd ring. Lantmäteriets topografiska webbkarta i bakgrunden.

Sammanfattande bedömning av naturvärden

Detaljplanen omfattar relativt små arealer för utbyggnad, vilket innebär att påverkan på naturmiljö och ekologiska spridningssamband är liten. Inom området har ett par fågelarter observerats, som är rödlistade och skyddade enligt 4 § artskyddsförordningen, vilket medför att en artskyddsutredning kan behövas. Troligtvis är påverkan på den ekologiska kontinuiteten liten, men inslag av äldre träd, hålträd och död ved kan ha en liten betydelse. I planområdet bör äldre träd och naturmark bevaras i den mån det är möjligt för att minska ekologisk påverkan och skapa en mjuk övergång mellan bebyggelse och naturmark.

Rekommendationer för fortsatt arbete

- Bevara område 1 och utred skyddsområde för fornlämningen. Eventuellt kan skyddsområde påverka möjligheten att exploatera i område 2.
- Bevara den gamla tallen som utgör ett särskilt skyddsvärt träd i östra delen av planområdet.
- Bevara i den mån det går äldre träd, hålträd och naturmark inom området. Särskild hänsyn bör tas i område 9, 11 och 13. Inmätning av träd rekommenderas i dessa områden.
- NVI rekommenderas för område 13 och 11 samt områden med medelhögt naturvärde om planområdet ändras. En del av område 13 bör behållas som skogsmark för att bevara lokala ekologiska spridningssamband.
- Artskyddsutredning avseende de rödlistade och prioriterade fågelarter som har observerats i området kan behövas. Planområdet tar små arealer i anspråk så det är inte säkert att den ekologiska kontinuiteten påverkas. Samråd med länsstyrelsen.
- Tag även hänsyn till sumpskogar och rinnande markvatten i område 5, 6, 9 och 10. Den naturliga hydrologin bör bevaras, och naturbaserade lösningar för vattenflöden bör eftersträvas.
- Utred om åkermarken utgör skyddad brukningsvärd åkermark enligt miljöbalken 3 kap 4 §. Undvik i första hand exploatering på åkermark.